

Зарубіжні авторські зібрання

Джордж

Ковток повітря

Харків
«ФОЛІО»
2025

Розділ 1

Ця думка вперше промайнула того дня, коли я забрав свій новий зубний протез.

Добре пам'ятаю той ранок. Приблизно чверть до восьмої я схопився з ліжка і встиг зачинитися у ванній кімнаті якраз поперед дітей. Того страшенно неприємного січневого ранку небо було жовтувато-сірого відтінку, й усе здавалося похмурим. Крізь віконце ванної внизу було видно зелений дворик величиною десять ярдів на п'ять, який обгороджував живопліт з бирючини, а посередині був клаптик витоптаної трави — цей дворик у нас зветься садом. За кожним будинком на Елсмір-роуд садки однакові: усі вони порослі травою та обгороджені кущами бирючини. Хіба що біля домів, у яких не живуть діти, немає й голої землі посередині.

Поки у ванну набиралася вода, я намагався поголитися бритвою із затупленим лезом. У відображенні дзеркала було видно моє обличчя, нижче, на маленькій полиці над умивальником, стояла склянка, у якій плавали мої зуби. Це тимчасова модель, яку мені дав мій стоматолог Ворнер на час, доки не виготовлять новий протез. Я насправді маю досить непоганий вигляд: типове рум'яне обличчя, якому добре личать блідо-блакитні очі й волосся кольору масла. На щастя, мене досі оминають і сивина, і полисіння, а з новими зубами, певно, навіть і не скажеш, що мені сорок п'ять.

Занотувавши в пам'яті, що треба купити нові леза для гоління, я заліз у ванну і почав намілюватись: спершу руки (вони в мене пухкі та вкриті ластовинням до

ліктів), а потім і лопатки, які я можу натерти милом лише за допомогою щітки для спини. Прикро, але до деяких частин тіла мені вже й не дотягнутися. Я насправду трохи схильний до повноти, але не те щоб на мене геть пальцями вказували через огрядність. Я важу приблизно чотирнадцять стоунів¹, а талія, як я її востаннє міряв, була сорок вісім чи сорок дев'ять дюймів, я вже й не пригадаю. Про мене не скажеш, що я «огидно огрядний», і немає в мене черева, яке б звисало ледь не до колін. Просто маю трохи широкий таз, фігура в мене дещо бочкувата. Знаєте таких жвавих опецькуватих добряків, які завжди стають душею компанії? Їх ще кличуть Товстунами або Кабанчиками? От це я. Здебільшого мене називають Товстуном — Товстун Бовлінг. Насправді ж я Джордж Бовлінг.

Однак у ту мить мені менш за все хотілося веселитися. Неочікувано я збагнув, що тепер майже щоранку не в дусі, хоча не маю проблем ані зі сном, ані з травленням. Та й так зрозуміло, що річ у клятих вставних зубах. Через воду в стакані вони здавалися більшими та наче вищирялися на мене. Ще й таке мерзенне відчуття, коли змикаєш ясна, увесь ніби зіщулюєшся і миршавієш, буцімто надкусив кислого яблука. Хай там як, а зубний протез позначає нову віху в житті. Як своїх зубів уже не залишається, спливає і той час, коли можна обманювати себе, що є ще порох у порохівницях. А я тимчасом вже сорокап'ятирічний товстун. Підвівшись, аби намити пах, я оглянув себе. То нісенітниці, що огрядні чоловіки не бачать свої ступні, але все ж таки, виструнчившись, я справді можу вгледіти лише пальці ніг. Поки намілював живіт, подумав, що жодна жінка не зупинить на мені

¹ Майже 90 кг. Стоун (англ. stone, букв. — «камінь») — британська одиниця вимірювання маси, рівна 14 фунтам. У Великій Британії та Ірландії використовується як одиниця маси тіла людини.

свій погляд задарма. Та й не сказати, що зараз я надто прагну жіночих поглядів.

Ще дещо спало на думку: я ж узагалі-то маю з чого тішитися цього ранку. Насамперед у мене нині вихідний. Старе авто, на якому я об'їжджаю район, що в моєму віданні (тут зазначу, що я працюю в страховій конторі «Летюча саламандра»: страхування життя, близнюків, відшкодування в разі пожежі, пограбування чи корабельної аварії — працюємо з усім), тимчасово в ремонті. Попри те, що я мав би заскочити до лондонського офісу та передати деякі документи, я насправді взяв вихідний, щоб з'їздити за новим зубним протезом. До того ж мені вже певний час не давала спокою одна річ. У мене було про запас сімнадцять фунтів, про які ніхто не знав, ну, тобто ніхто з моєї сім'ї. Ось яка штука сталася: до рук одного хлопчини з моєї роботи — Меллорса — потрапила книжка «Роль астрології в кінських перегонах». Там йшлося про те, що результат залежить від зв'язку планет і кольорів, у які вдягнений жокей. Так-от, у перегонах брала участь кобила на прізвисько Наречена Корсара — шанси мала мізерні, зате жокей був вбраний у зелене, а планети якраз так вишикувалися, що зелений виявився кольором успіху. Меллорс поринув у ці астрологічні штуки, поставив на кобилку кілька фунтів і ледь не благав мене зробити те ж. Зрештою, здебільшого щоб він не набридав, я ризикнув десятьма шилінгами, хоча ставити на кін мені не властиво. Наречена Корсара фінішувала перша й навіть не задихалася. Я забув точний відсоток, але виграш мій сягнув сімнадцяти фунтів. На власний подив, я якось інстинктивно поклав гроші у банк і нікому нічого не сказав. Можливо, це ознака нового етапу мого життя. Як добрий чоловік і батько я мав би за ці гроші купити сукню своїй дружині Гільді та черевики дітям. Але я вже п'ятнадцять років до-

брий чоловік та батько — і мені це починає сидіти в печінках.

Намилившись з голови до ніг, я розслабився і приліг у ванні обміркувати, на що витратити свої сімнадцять фунтів. Можна було б оплатити вихідні з жінкою або по троху спустати гроші на всілякі витребеньки, скажімо, сигари чи подвійне віскі. Щойно я відкрутив кран з гарячою водою, роздумуючи про жінок і сигари, почувся шум, наче сходами до ванної кімнати пронеслося стадо бізонів. То діти, хто ж іще. Двоє дітей у будинку розміром з наш — це як пінта пива в кухлеві на пів пінти. За дверима пролунало несамовите гупання, а відтак крик:

— Татку! Дай мені зайти!

— Не дам. Киш звідси!

— Але тату! Мені треба в одне місце!

— Більше нічого не треба? Я приймаю ванну.

— Татку-у! Мені *ду-уже треба!*

Ну ти глянь! Тут вже нема ради: в таких будинках, як наш, вбиральня разом з ванною. Висмикнувши пробку для зливу води та нашвидкуруч обтершись рушником, я прочинив двері. Мій наймолодший син — семирічний Біллі — одразу ж пронісся повз, на ходу ухилиючись від запотилочника. Я вже майже вбрався й шукав краватку, коли збагнув, що не змив мило з шиї.

Неприємна штука — мило, що засохло на шиї. Огидне відчуття липкості переслідуватиме весь день: ніяк його не зітреш, хоч ти лусни. Вниз я спускався в поганому гуморі й уже охочий з кимось задертися.

Наша їдальня така ж, як і в решті осель на Елсмір-роуд: тісна кімнатка розміром майже чотирнадцять футів на дванадцять (або, може, дванадцять на десять). Майже все місце займає сервант з японського дуба, де стоять дві пусті винні карафи та срібна підставка для яєць — весільний подарунок від тещі. Гільда заварювала чай і була як

завжди насуплена та занепокоєна, бо в «Щоденній хроніці» начебто написали про подорожчання масла. Вона не запалила пічку, тому в кімнаті пробирав холод навіть попри зачинені вікна. Я взявся розводити вогонь, нахилившись з сірником підгучний супровід свого ж сопіння (мені без цього загалом і не вдасться нагнутися). У відповідь на цей відвертий натяк Гільда лише скоса зиркнула на мене. Вона завжди кидає такі погляди, коли невдоволена моєю поведінкою.

Гільді тридцять дев'ять, і коли ми тільки познайомилися, вона нагадувала зайчиху. Та й досі нагадує, але з того часу дуже схудла й дещо змарніла, навіть очі змінилися: постійно дивиться задумливо й бентежно. Коли зовсім засмучена, то вся згорбиться, переплете руки на грудях — чисто тобі стара циганка біля вогнища. Гільда з тих людей, які знаходять утіху в передчутті негараздів. Лише незначних, звісно. Їй немає діла до війн, землетрусів, моровиць, голоду чи революцій. Насправді Гільда переймається зростанням ціни на масло, величезними рахунками за газ, потребою купити нові черевики дітям або ж здійснити черговий внесок за радіо на виплат. З часом я зрозумів, що для неї неабияке задоволення тинятися із кута в кут, заламувати руки й нарікати: «Але, Джордже, це тобі *не жарту!* Я не знаю, як нам бути *далі!* Звідки нам брати гроші? Ти, схоже, не розумієш, наскільки все *серйозно!*» і так далі, і таке інше. Вона собі надумала, що ми опинимося в робітному домі. Особливо іронічно, що в такому разі Гільда навіть близько не перейматиметься так, як я, а радше насолоджуватиметься відчуттям стабільності.

Діти вже спустилися: вони дуже швидко вмиваються та вдягаються, коли ванна кімната вже нікому не потрібна. Коли я підійшов до стола, вони якраз гиркалися: «Це ти зробив!» — «Ні, не я!» — «Ти!» — «Неправда!».

Так могло б тривати весь ранок, якби я їх не втихомирив. У нас двоє малих: семирічний Біллі й одинадцятирічна Лорна. Вони викликають у мене дуже своєрідні почуття: більшість часу думаю, що очі б мої їх не бачили. А терпіти їхні балачки геть нестерпно. Вони якраз у тому нудному віці, коли діти можуть думати лише про лінійки, пенали й оцінки на уроках французької. Буває, що моє ставлення до малих зовсім інше, особливо коли вони сплять: світлими літніми ночами я стою над їхніми ліжками і дивлюся на круглі сонні личка, біляве волосся, трохи світліше за моє, — і щось всередині мене прокидається, ще в Біблії про це сказано: «стислося його нутро». У такі миті я почувуюся, наче висохлий насінневий стручок, який нічого не вартує й живе лише для того, щоб привести ці створіння у світ та вигодувати їх. Але це виняткові моменти. Здебільшого ж я знаю-таки собі ціну та розумію, що цей старий пес повен сил і ще себе покаже, а бути такою собі сумірною дійною коровою для жінки й дітей мені не хочеться.

Сніданок минув у тиші. Гільда поринула у свої думки на тему: «Я не знаю, як нам бути *дали!*» — частково через подорожчання масло, а частково через те, що різдвяні канікули добігали кінця, а ми ще за той семестр заборгували п'ять фунтів стерлінгів. Я з'їв варене яйце і намастив скибку хліба цитрусовим джемом «Золота корона». Гільда вперто купує саме його. Він коштує п'ять пенсів за фунт, а на етикетці найдрібнішим з усіх можливих шрифтів написано, що в його складі міститься «певний відсоток нейтрального фруктового соку». Це мене розпалило: в'їдливим тоном, який іноді в мене з'являється, я розводився про нейтральні фруктові дерева: що це за дивина така і в яких країнах її знайти, аж поки Гільда не розсердилася. Власне, вона нормально сприймає, коли я її дражню, але чомусь жарти щодо економії вважає ледь не блюзнірством.

Я проглянув газету, але там не було нічого особливого. Від Іспанії до Китаю люди й далі вбивали одне одного, у залі очікування на вокзалі знайшли ноги жінки, а весілля короля Албанії Зогу могло от-от зірватися. Зрештою близько десятої години — трохи раніше, ніж запланував, — я вирушив до міста. Діти вже пішли гратися у сквері. Страшенно холодний ранок: щойно я переступив поріг дому, неприємний порив вітру пройшовся по засохлому милу на моїй шиї. Мене раптом пробрало відчуття липкості й усвідомлення, що я вбрався не по погоді.

Розділ 2

Ви бували на моїй вулиці — Елсмір-роуд у Вест-Блетчлі? Навіть якщо й ні, то ви, безперечно, бачили десятки схожих.

Такі вулички розповзаються внутрішніми та зовнішніми передмістями — одну від другої не відрізниш. Довжелезні ряди невеликих двоквартирних будиночків — на Елсмір-роуд їх аж 212, ми мешкаємо в 191-му — точнісінько тобі казенні доми, але почасти ще потворніші. Потинькований фасад, брама з креозотом, живопліт з бирючини, вхідні двері зеленого кольору. Будинки мають імена: «Лавровий вінок», «Мирт», «Глід», «Фортеця», «Затишок», «Красивий краєвид». Десять в одному з пів сотні будинків двері будуть синього, а не зеленого кольору — там мешкає який-небудь соціопат, котрий, імовірно, доживатиме віку в робітному домі.

Відчуття липкості на шиї пригнічує. Хто б подумав, як така ситуація може погіршити настрої. Видається, наче тобі укрутили хвоста, наче раптом на людях виявляєш, що підощва черевики відклеїлася. Того ранку я не плакав жодних ілюзій щодо своєї зовнішності. Ніби збоку глянув на себе — погано вбраний чоловік з опасистим почервонілим лицем і вставною щелепою. І близько не скидаюся на джентльмена. Навіть за двісті метрів можна вгадати, чим я займаюся. Не конкретно, що працюю в страховій конторі, але одразу видно, що я комівояжер чи торговець. Мій одяг — майже однострій нашої породи: поношений сірий костюм з візерунком «у ялинку», синє пальто за п'ятдесят шилінгів, котелок, рукавичок

немає. І вигляд я маю дещо безцеремонний, зухвалий, як у торговців на комісійних засадах. Коли я почуваюся на коні — вберуся в новий костюм або запалю сигару — можу зійти за букмекера чи власника пабу, а коли справи зовсім кепські, скидаюся на продавця порохотягів. Але здебільшого мене розгадати неважко. «Він заробляє п'ять-десять фунтів на тиждень», — сказали б ви одразу по зустрічі зі мною. За матеріальним і соціальним статусом я на Елсмір-роуд середнячок.

Вулиця майже пустувала. Чоловіки поїхали автобусом о 8:21, а жінки поралися біля газових плит. Коли є час роззирнутися довкола, настрій прогулятися вуличками передмістя й подумати про тамтешнє життя, то аж сміх бере. Бо яка вона взагалі, ця Елсмір-роуд? Звичайна в'язниця з тюремними камерами в ряд. Розташовані впритул будинки — камери тортур, де бідолашні в'язні-роботяги за «п'ять-десять-фунтів-на-тиждень» тіні своєї бояться: від начальника нема спокою, дружина сидить на шиї та діти впилися п'явками. Всяке базікають про страждання пролетарів, та, як на мене, не такі вони вже й мученики. Вам у житті траплявся різнороб, який би й очей не ступив від тривоги, що його звільнять? Пролетар страждає фізично, зате після трудового дня він може робити що завгодно. Натомість у стінах цих потинькованих коробок сидить бідолаха, який *ніколи* не має спокою, хіба коли спить і бачить уві сні, як скинув начальника в яму і жбурляє в нього грудки вугілля.

Я собі виснував: основна біда таких, як я, у тім, що ми віримо, ніби нам є що втрачати. Дев'ятеро з десятих мешканців Елсмір-роуд вважають, що мають право власності на свої домівки. Насправді й Елсмір-роуд, і весь квартал навколо неї аж до Гай-стріт входять у величезну грабіжницьку забудову «Гесперідс Естейт» від будівельного товариства «Кредит у радість». Ці товариства винайшли чи

не найрозумніший нині спосіб здирництва. Не заперечуватиму, що я теж у своїй конторі займаюся ще тими спекуляціями, але принаймні без прикрас. А от будівельні спілки приваблюють вас, вдаючи, що це все для вашого ж блага. Плюють у вічі, а їм кажуть: «Ще двічі». Іноді я думаю, що було б незле, якби «Гесперідс Естейт» опікувався якийсь бог будівельних товариств — дуже дивний гермафродит. Зверху генеральний директор, а знизу — бергinya сімейного вогнища. В одній руці був би величезний ключ (від робітного дому, звісно ж), а в іншій — штука така, майже як повна чаша, може, знаєте, — ріг достатку, з якого сипалися б портативні радіоприймачі, страхові поліси, зубні протези, аспірин, контрацептиви та бетонні садові катки.

Насправді навіть сплативши всі внески, ми не стаємо власниками своїх будинків на Елсмір-роуд. По суті, ми їх лише винаймаємо. Такі будинки вартують триста вісімдесят фунтів стерлінгів, якщо викласти всю суму одним платежем, або ж доведеться віддати п'ятсот п'ятдесят фунтів стерлінгів, якщо обрати на виплат упродовж шістнадцяти років. Видається, що «Кредит у радість» отримує прибуток у сто сімдесят відсотків, але насправді зиск набагато більший. У триста вісімдесят фунтів стерлінгів входить ще й прибуток будівельної фірми «Вілсон і Блум», проте так воно тільки на папері, бо за цією назвою прихований «Кредит у радість», який сам зводить будинки й отримує за це прибуток. З витрат залишаються хіба матеріали, але й тут «Кредит у радість» криється під назвою «Брукс і Скеттербі», продаючи собі ж цеглу, черепицю, двері, віконні рами, пісок, цемент і, мабуть, скло. Загалом я не здивуюся, якщо виявиться, що під ще якимось прибраним іменем товариство продає собі деревину для дверей і віконних рам. Ба більше, «Кредит у радість» може ще й порушити свої ж домовленості. Чому

б, здавалося, дивуватися, але ми були ошелешені, коли довідалися. Елсмір-роуд будували біля відкритих зелених просторів — нічого особливого, зате дітям було б де гратися. Формально ніхто нічого не підписував, але завжди побутувала думка, що луки не забудовуватимуть. Однак передмістя Вест-Блетчлі стрімко розросталося: 1928 року відкрили фабрику «Джеми від Ротвелла», а 1933 року — англо-американський завод з виготовлення суцільнометалевих велосипедів. Населення зростало, орендна плата поповзла вгору. Сера Герберта Крама чи інших великих цабе з «Кредиту в радість» я ніколи не зустрічав, але міг би собі уявити, як у них аж слина від цього всього котиться. Мов грім з неба прибули будівельники — і на луках повиростали будинки. У «Гесперідс Естейт» підняли гвалт, скликали асоціацію захисту прав мешканців, та все намарно! Адвокати Крама за п'ять хвилин скрутили нас у баранячий ріг — і луки все ж забудували. Дуже вишукано нас обвели навколо пальця, старий лис Крам не дарма носить титул баронета. Заморочили нам голови, що ми, мовляв, маємо права на свої будинки та нам тут щось належне, а натомість нас — простаків з «Гесперідс Естейт» чи інших «естейтів» — назавжди запрягли в ярмо Крама. Ми всі «добропорядні господарі», а звичайними словами — консерватори-підлабузники, які прагнуть вислужитися. Хто посміє вбити курку, котра несе позолочені яйця?! Ще й загострює все те, що насправді ніякі ми не власники, нам ще виплачувати стільки ж, і гризе страх перед незнаною бідною, яка не дасть зробити останній внесок. Нас купили, та ще й за наші ж гроші. Кожен цей затюканий бідолаха, який зі шкіри пнеться, щоб виплатити всі внески за ляльковий будиночок із цегли, який не вартий і половини ціни, зате зветься «Красивий краєвид», хоча тут ані краєвиду, ані краси немає, — кожен готовий голово покласти, аби не віддати свою країну комуністам.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА ПЕРША	5
Розділ 1	6
Розділ 2	13
Розділ 3	20
Розділ 4	25
ЧАСТИНА ДРУГА.....	35
Розділ 1	36
Розділ 2	43
Розділ 3	58
Розділ 4	69
Розділ 5	84
Розділ 6	92
Розділ 7	96
Розділ 8	117
Розділ 9	133
Розділ 10	140
ЧАСТИНА ТРЕТЯ	153
Розділ 1	154
Розділ 2	173
Розділ 3	183
ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА	187
Розділ 1	188
Розділ 2	197
Розділ 3	209
Розділ 4	217
Розділ 5	224
Розділ 6	234